

Сприйняття корупції в країнах Європи як індикатор ефективності антикорупційної політики

В публікації здійснено аналітичну оцінку сучасних симптомів суспільної проблеми – корупції, що ґрунтується на передових міжнародних методологічних інструментах. В якості такого індикатора у статті аналізується Індекс сприйняття корупції (CPI) у країнах Європейського Союзу, державах-кандидатах на вступ до ЄС та в Україні за період з 2012 по 2024 роки. Метою дослідження є оцінка ефективності реалізації антикорупційної політики на основі публічних даних CPI, що публікуються Transparency International. Автором розглянуто методологічні засади формування індексу, джерела інформації, що використовуються для розрахунків, а також визначено основні фактори, які впливають на показники окремих країн. Здійснено порівняльний аналіз країн ЄС з найвищими та найнижчими показниками індексу, а також проаналізовано динаміку змін CPI. Особлива увага приділена співвідношенню між загальнодержавною політикою щодо боротьби з корупцією та її результатами у вигляді змін індексу. На основі аналізу зроблено висновки щодо поточних викликів антикорупційної політики в Україні та окреслено можливі напрями її вдосконалення в контексті євроінтеграції.

Ключові слова: Індекс сприйняття корупції; CPI; антикорупційна політика; Transparency International; Україна; країни ЄС; держави-кандидати; євроінтеграція; порівняльний аналіз; публічне управління.

Актуальність теми. Питання формування та реалізації державної антикорупційної політики неможливе без аналітичної оцінки сучасних симптомів суспільної проблеми, що має ґрунтуватися на передових міжнародних методологічних інструментах. Корупція в сучасному світі є загрозою як національній безпеці так і безпеці функціонування світового співтовариства в цілому, зокрема: призводить до кризи демократії в країнах світу; знижує ефективність вирішення кліматичних проблем; перешкоджає в досягненні соціального консенсусу; призводить до локальних та міжнародних військових конфліктів. Масштаби наслідків корупції, її вкрай негативний вплив як на окремі країни, так і в глобальному середовищі вимагають пошуку дієвих інструментів запобігання та протидії, що може бути можливим тільки з врахуванням всебічного вивчення ступеня поширення цього явища, динаміки зміни кількісних показників у взаємозв'язку з оцінкою результатів впроваджених стратегій подолання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми запобігання та протидії корупції в силу широкого спектру наслідків та проявів даного явища стають предметом дослідження учених різних галузей, зокрема, значні доробки містяться в працях П.П. Андрушка, І.І. Богатирьової, Ю.М. Войтенко, Д.О. Грицишена, О.М. Джужі, О.О. Дудорова, Д.В. Костенко, М.І. Мельника, С.І. Мережка, Д.Г. Михайленко, А.Новак, В.В. Ноніка, О.Пархоменко-Куцевіл, В.Побережного, С.Серьогіна, О.В. Терещук, М.І. Хавронюка. Разом з тим, потреба в аналітичній оцінці поширення корупції як явища та вивчення її симптомів потребує подальшого комплексного вивчення.

Метою статті є комплексна оцінка індикаторів поширення корупції в Європейському Союзі загалом, країнах-учасниках та країнах кандидатах на вступ, з метою виявлення тенденцій зміни та їх порівняння з аналогічними показниками в Україні для подальшого реформування антикорупційної політики в процесі євроінтеграції.

Викладення основного матеріалу. Корупція у всіх її проявах на сьогодні досліджується незалежною, неурядовою, некомерційною організацією Transparency International (TI), яка розпочала свою діяльність у 1993 р. «На початку 1990-х років корупція була табуйованою темою. Багато компаній регулярно списували хабарі як бізнес-витрати у своїх податкових деклараціях, а багато міжнародних агентств змирилися з тим фактом, що корупція позбавить фінансування багатьох проектів розвитку по всьому світу. Спостерігаючи за впливом корупції під час своєї роботи у Східній Африці, відставний чиновник Світового банку Пітер Айген разом із дев'ятьма союзниками створив невелику організацію для боротьби з цим табу. Була створена Transparency International із секретаріатом у Берліні, столиці нещодавно возз'єднаної Німеччини» [1]. Сьогодні дослідження Transparency International є аналітичним підґрунтям формування державних антикорупційних політик, а також антикорупційних заходів міжнародних урядових та неурядових організацій. Відповідно, визначення пріоритетів розвитку державної антикорупційної політики України, актуалізує питання дослідження рівня корупції в країнах Європи.

Голова TI Франсуа Валеріан наголошує на важливості вивчення та подолання корупції як однієї з умов розвитку як кожної окремої країни, так і світу загалом: «Корупція – це глобальна загроза, що постійно

розвивається, яка робить набагато більше, ніж просто підриває розвиток – вона є ключовою причиною занепаду демократії, нестабільності та порушень прав людини. Міжнародна спільнота та кожна країна мають зробити боротьбу з корупцією головним і довгостроковим пріоритетом. Це має вирішальне значення для протидії авторитаризму та забезпечення мирного, вільного та сталого світу» [14]. «Місія Transparency International – зупинити корупцію та сприяти прозорості, підзвітності та доброчесності на всіх рівнях і в усіх секторах суспільства. Бачення Transparency International – світ, у якому уряд, політика, бізнес, громадянське суспільство та повсякденне життя людей вільні від корупції» [2].

В свою чергу, характеризуючи індекс сприйняття корупції в Україні станом на 2024 р., виконавчий директор TI Ukraine Андрій Боровик зазначає таке: «Мінус один бал – це все ще зміна в межах похибки, проте і такий результат має дуже важливе значення. Таке просідання може свідчити про певний застій у питанні боротьби з корупцією, навіть попри активні законодавчі та урядові дії, реалізовані торік. Показник України в CPI-2024 має стати сигналом для влади про те, що в країні активізувалися негативні тренди на шляху до зниження рівня корупції, які надалі помітно впливають на сприйняття країни. І для подолання цих перешкод недостатньо точкових декларативних оновлень – необхідно впровадити системні зміни в підходах до управління країною. Якщо цього не зробити, далі може бути гірше» [17].

Індекс сприйняття корупції є вкрай важливим з позиції міжнародної оцінки рівня корупції в світі, а також для оцінки рівня довіри до країни, зокрема її уряду, забезпечення верховенства права та якості законодавства. Аналіз індексу сприйняття корупції дозволить встановити бачення рівня корупції в країнах світу, що певним чином характеризує наслідки реалізації антикорупційної політики в тій чи іншій країні.

Дослідження побудуємо таким чином:

- по-перше, охарактеризуємо методологію та інформаційні джерела формування індексу сприйняття корупції, що використовуються на сьогодні та є основою складання рейтингів країн світу;

- по-друге, здійснимо аналітичну оцінку індексу сприйняття корупції Європейського Союзу в цілому, що має стати основою для порівняння зазначеного індексу з країнами-членами Європейського Союзу за період 2012–2022 рр. Інформаційною базою зазначеного дослідження стане інформаційно-статистичний ресурс STATISTA [18];

- по-третє, проаналізуємо показники індексу сприйняття корупції в деяких країнах Європи за період з 2012 по 2022 р. Усі країни Європи згрупуємо таким чином: країни Східної Європи; країни Західної Європи; країни Північної Європи та країни Південної Європи. Інформаційною базою зазначеного аналізу є оприлюднені рейтинги країн за індексом сприйняття корупції [3–13].

Аналізуючи методологію розрахунку індексу сприйняття корупції, що представлена на офіційних сайтах [15], варто зазначити такі особливості:

- по-перше, методологічна послідовність: 1. *Обрати джерела даних* (кожне джерело даних, що використовується для підрахунку CPI, щоб вважатися надійним повинно відповідати таким критеріям: кількісно вимірювати сприйняття корупції в державному секторі; ґрунтуватися на надійній методології, в якій країни отримують бали та місце в рейтингу відповідно до однакової шкали; проводитись авторитетною організацією; забезпечувати можливість оцінки значимих відмінностей результатів різних країн; складатись з оцінок значної кількості країн; участь в оцінці місцевих експертів або представників бізнесу; проведення оцінювання принаймні раз на два роки); 2. *Стандартизувати джерела даних за шкалою від 0 до 100, де 0 означає найвищий рівень корупції відповідно до сприйняття респондентів, а 100 – найнижчий* (для цього від результату кожної країни віднімається середнє значення за кожним джерелом у вихідному році, а отримане значення ділиться на стандартне відхилення цього джерела у вихідному році. Це віднімання та ділення з використанням параметрів вихідного року використовуються для того, щоб результати CPI можна було порівнювати рік за роком починаючи з 2012. Після цього стандартизовані результати переводяться у шкалу CPI за допомогою множення на значення стандартного відхилення CPI у 2012 році (20) та додавання середнього значення CPI у 2012 році (45), щоб дані відповідали шкалі CPI від 0 до 100); 3. *Обчислити середнє значення* (щоб країна чи територія були включені в CPI, мають бути наявні принаймні три джерела інформації для оцінки. Результат CPI цієї країни розраховується як середнє значення усіх стандартизованих результатів, які доступні для цієї країни. Результати округлюються до цілих чисел); 4. *Додати інформацію про похибку* (для CPI розраховується стандартна похибка та довірчий інтервал, що враховує різницю в оцінках різних джерел даних, доступних для цієї країни / території);

- по-друге, інформаційними джерелами є: 1) оцінка національної політики та інституцій Африканського банку розвитку за 2023 р.; 2) показники стійкого врядування Фонду Бертельсманна; 3) індекс трансформації Фонду Бертельсманна; 4) рейтинг ризиків країн аналітичного відділу журналу «Економіст»; 5) звіт Freedom House про країни перехідного періоду; 6) рейтинг ризиків країн організації S&P Global Insights; 7) опитування думки менеджерів у Щорічному рейтингу глобальної конкурентоздатності Центру глобальної конкурентоздатності Інституту розвитку управління; 8) консультування з політичних й економічних ризиків Азійської дослідницької організації; 9) міжнародний огляд ризиків по країнах групи PRS; 10) оцінка національної політики та інституцій

Світового банку; 11) опитування думки менеджерів від Світового економічного форуму; 12) індекс верховенства права відповідно до опитування експертів, укладений проектом «Глобальна справедливість»; 13) варіації демократії (V-Dem v. 14) [15].

Представлена вище методика розрахунку індексу сприйняття корупції визначає його межі від 0 до 100. Варто зауважити, що на практиці країни з показником більше 50 вважаються менш корумпованими, або ж взагалі з низьким рівнем корупції. В свою чергу, країнам яким присвоєно індекс менше 50 є країнами з високим рівнем корупції

Сучасний стан корупції в країнах Європейського Союзу, що характеризується показниками індексу сприйняття корупції за 2023 р., представлено на рисунку 1.

Відповідно до представлених даних можна зробити такі висновки щодо рівня корупції в країнах Європейського Союзу:

- лідером Європейського союзу за показником індексу сприйняття корупції є Данія, якій у 2023 р. присвоєно показник 90. Це свідчить, про високий рівень довіри до органів державної влади, суб'єктів правоохоронної системи, політичної системи в цілому та політичних партій і політиків зокрема;

- високий показник індексу сприйняття корупції, що свідчить про ефективність та результативність антикорупційної політики, у 2023 р. присвоєний таким країнам як Фінляндія та Швеція. Цим країнам характерний показник від 80–89, зокрема 87 та 82 відповідно;

- з показником індексу сприйняття корупції від 70 до 79 до рейтингу увійшли такі країни-члени Європейського Союзу як: Нідерланди (79); Німеччина (78); Люксембург (78); Ірландія (77); Естонія (76); Бельгія (73); Австрія (71); Франція (71);

- високий показник від 60 до 69 характерний для таких представників Європейського Союзу: Литва (61); Португалія (61), Латвія (60); Іспанія (60);

- показники вище середнього значення індексу сприйняття корупції присвоєно Чехії (57); Італії (56); Словенії (56); Польщі (54); Словаччині (54); Кіпру (53); Мальті (51); Хорватії (50).

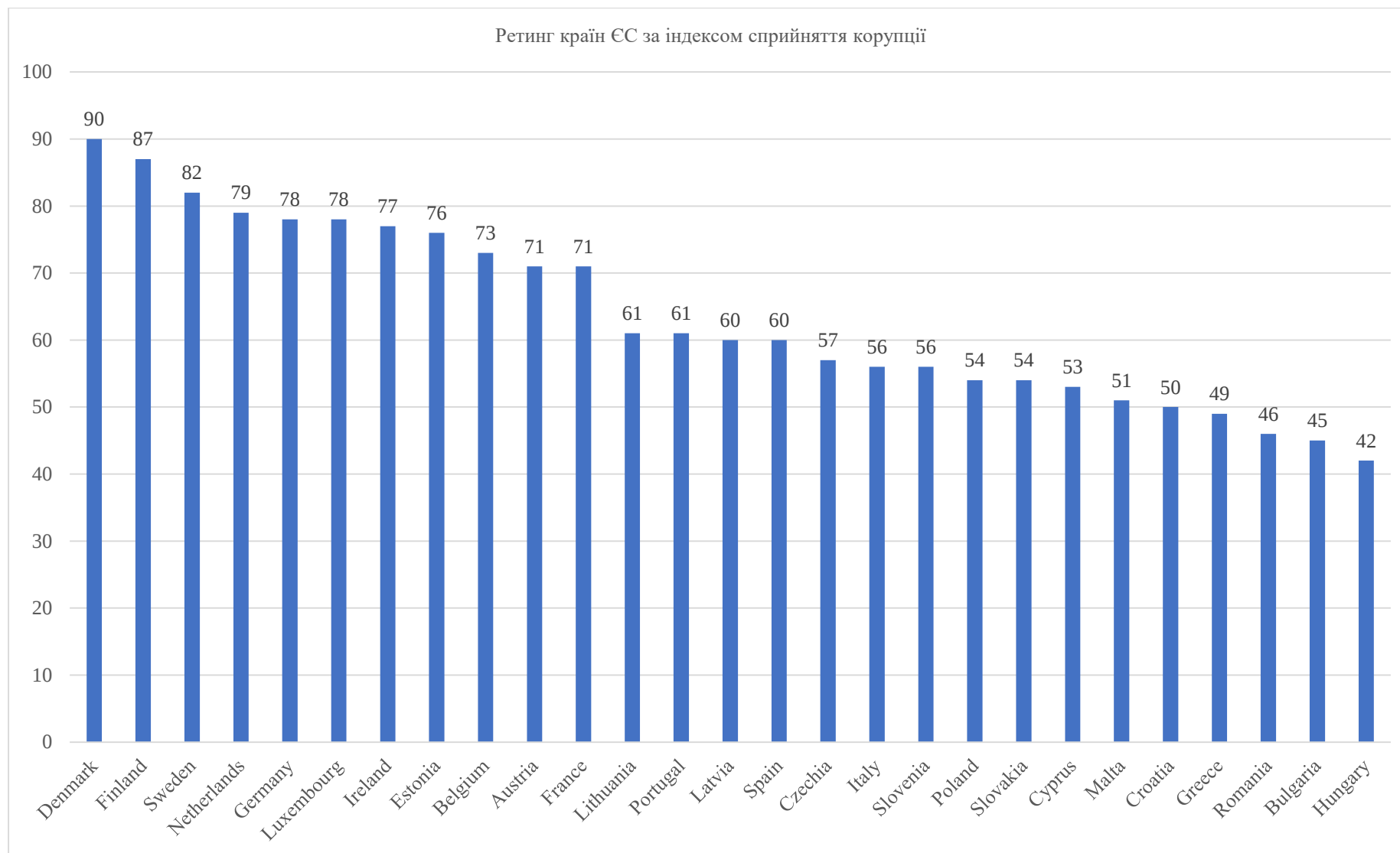
Вище представлені країни Європейського Союзу можна охарактеризувати як країни з низьким рівнем корупції, яким характерні висока довіра до державної влади, верховенство права та демократичний розвиток.

Серед країн-членів Європейського Союзу є країни, яким характерний низький показник індексу сприйняття корупції, що характеризує їх як країни з високим рівнем корупції, зокрема: Греція (49); Румунія (46); Болгарія (45) та Угорщина (42). Варто зазначити, що всі вказані країни є колишніми країнами соціалістичного табору, комуністична влада, яких характеризувалася високим рівнем корупції, авторитаризму та політичними переслідуваннями.

Щодо характеристики корупції у 2024 р., варто наголосити на таких критичних моментах, які визначаються Transparency International [2]:

- «- хоча 32 країни значно знизили рівень корупції з 2012 року, ще багато роботи попереду – 148 країн залишалися на місці або погіршилися за той самий період. Середньосвітовий показник у 43 країн також не змінюється вже багато років, тоді як понад дві третини країн мають показник нижче 50. Мільярди людей живуть у країнах, де корупція руйнує життя та підриває права людини;

- корупція тісно пов'язана з однією з найбільших проблем, з якими стикається людство наразі: зміною клімату. Величезна кількість людей у всьому світі страждає від серйозних наслідків глобального потепління, оскільки кошти, призначені для допомоги країнам у скороченні викидів парникових газів та захисті вразливих верств населення, крадуться або використовуються нецільово. Водночас корупція у формі неправомірного впливу перешкоджає політиці, спрямованій на вирішення кліматичної кризи, та призводить до шкоди для навколишнього середовища. Захист зусиль щодо пом'якшення зміни клімату та адаптації до нього від корупції зробить ці рятівні заходи більш ефективними та, своєю чергою, принесе користь нужденним. Багато країн з високими показниками СРІ мають ресурси та можливості для впровадження протикорупційних кліматичних дій по всьому світу, але натомість вони часто служать інтересам компаній, що займаються викопним паливом. Деякі з цих країн також є домівкою для фінансових центрів, які приваблюють незаконні кошти, що походять від корупції, руйнування навколишнього середовища та інших злочинів. Хоча СРІ не вимірює це, брудні гроші становлять серйозну корупційну проблему зі шкідливими наслідками, які виходять далеко за межі цих країн;

Джерело: складено автором на основі [16]

Рис. 1. Рейтинг країн Європейського Союзу за індексом сприйняття корупції у 2023 р.

- хоча є багато надихаючих проривів, кожен континент має серйозні причини для занепокоєння. Цього року загальний рівень корупції знизився у трьох регіонах, і лише в одному він покращився. Зростання середнього балу на Близькому Сході та в Північній Африці є приводом для оптимізму, але це перше зростання за понад десять років, і воно лише на один пункт – до 39 зі 100. Щоб досягти значного прогресу, цей регіон повинен вирішити величезні проблеми конфліктів та авторитаризму. Ці ж фактори поєднуються зі слабкими системами правосуддя у Східній Європі та Центральній Азії, яка має другий найнижчий середній показник у світі. Африка на південь від Сахари має найнижчий бал. Серйозні тиски – від зміни клімату до конфліктів – часто перешкоджають прогресу в цьому регіоні. Тим не менш, є надія, оскільки кілька країн показують шлях уперед зі значними покращеннями. Найкращі результати посідають Західна Європа та Європейський Союз, але загалом цей показник знижується другий рік поспіль – багато лідерів служать бізнес-інтересам, а не спільному благу, а закони часто погано виконуються. По той бік Атлантики, країни Америки мають терміново вирішити проблему безкарності, захистити громадянський простір та вжити заходів для обмеження впливу організованої злочинності та еліт у політиці. І хоча в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні є низка країн, які демонструють покращення, їхній середній бал знижується, оскільки порочні кола корупції та вплив зміни клімату позначаються на ньому» [14].

Такий стан, характеризує необхідність більшої уваги до протидії та запобігання корупції, як загрози національним безпековим та міжнародні безпеці.

В цілому наше дослідження стосується країн Європейського Союзу, що обумовлено потребою гармонізації як в частині законодавства, так і в частині культурних аспектів, та охоплює період з 2012 по 2022 рр. Таке дослідження є особливо важливим для України, адже сьогодні питання корупції є одним із ключових в політиці розширення Європейського Союзу. Варто зазначити, що з 2012 р. оцінюється індекс сприйняття корупції Європейського Союзу в цілому, результати аналізу якого представлено на рисунку 2.

Як бачимо з представлених результатів загальне значення індексу сприйняття корупції є більшим за позначку 50, що характеризує Європейський союз низьким рівнем корупції, що є логічним, адже висуваються жорстокі регулятивні вимоги до національних антикорупційних політик та системи управління Європейським Союзом.

Найнижчий показник індексу сприйняття корупції характерний для 2012 та 2013 рр., що становив 63. У 2014 р відбулося зростання до показника 64, а у 2015 до 65. З 2016 по 2022 р. зазначений показник становив 64.

В подальшому проаналізуємо індекс сприйняття корупції за регіонами Європи, що визначенні ООН, зокрема:

- Західної Європи: Нідерланди, Франція, Німеччина, Швейцарія, Австрія;
- Північної Європи: Велика Британія, Естонія, Литва та Латвія;
- Східної Європи: Румунія, Польща, Чехія, Словаччина, Болгарія, Угорщина, Молдова, Білорусь;
- Південної Європи: Італія, Греція, Португалія, Албанія, Іспанія, Хорватія, Словенія, Чорногорія, Сербія, Боснія та Герцеговина.

Результати аналізу індексу сприйняття корупції країн Західної Європи представлено на рисунку 3.

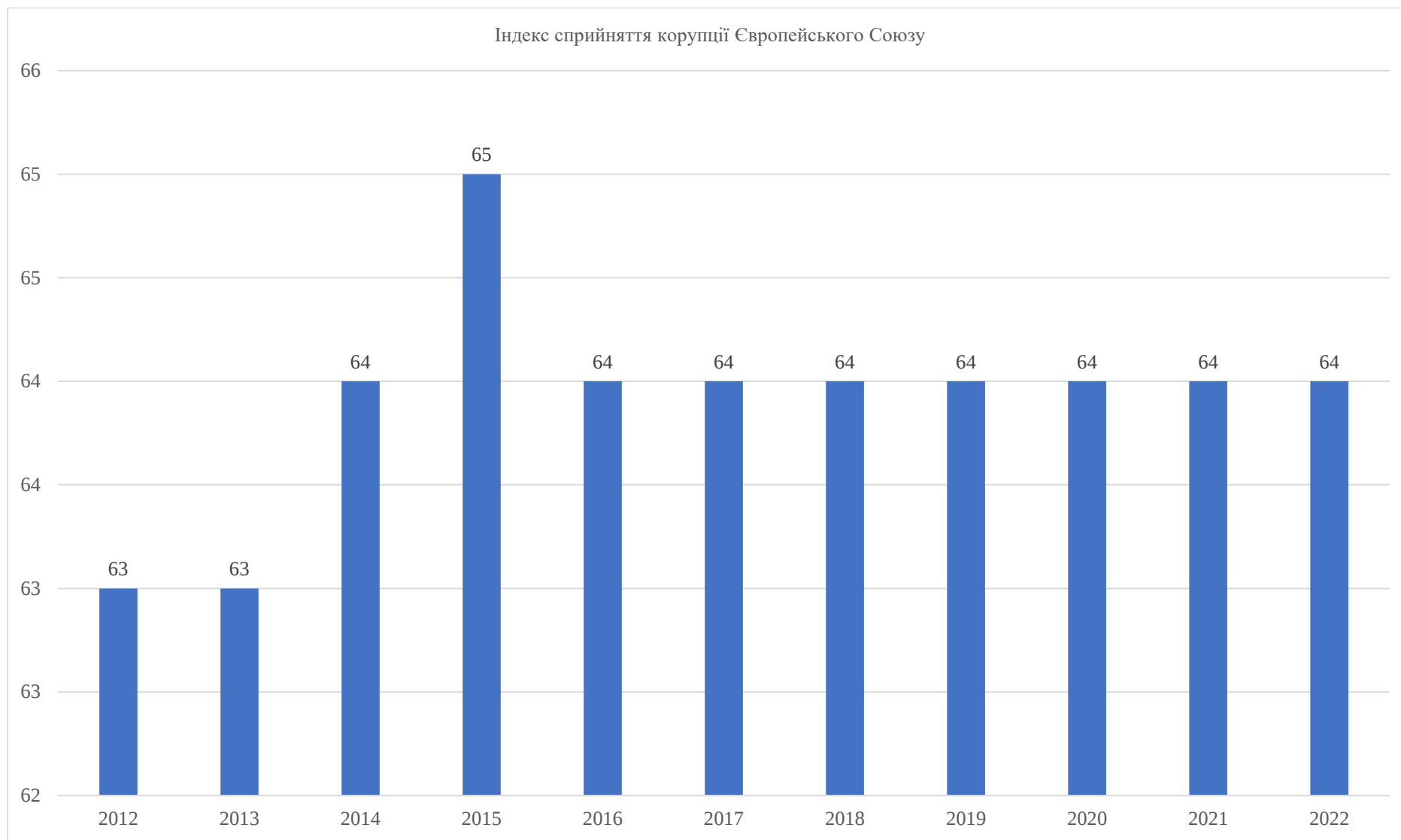
Усі країни Західної Європи показують значні результати в досягненні високого рівня сприйняття корупції, тобто є країнами з відсутністю корупції, що визначає ефективність та результативність їхньої антикорупційної політики. У 2012 р. щорічний індекс сприйняття корупції для Європейського Союзу становив 63, і усі країни перевищили його з такими значення індексу: лідером була Швейцарія – 86, далі Нідерланди – 84, Німеччина – 79, Франція – 71 та Австрія – 69.

Протягом періоду, що аналізується, ситуація щодо індексу сприйняття корупції в Швейцарії коливалася, зокрема, показник індексу 86 спостерігається в таких роках: 2014, 2015 та 2016. У 2013 р. індекс сприйняття корупції Швейцарії знизився до рівня 85, таке ж значення спостерігалось з 2017 по 2020 р. В останні роки досліджуваного періоду показник знижувався, зокрема у 2021 р. становив 84, а у 2022 р. – 82.

Наступною країною за найвищим показником індексу сприйняття корупції серед представлених країн Західної Європи є Нідерланди. У 2012 та 2015 роках досліджуваний показник для цієї країни був найвищим та становив 84 пункти. Значення індексу сприйняття корупції у Нідерландах 83 характерне для 2013, 2014 та 2016 рр. Найнижчим значення цього показника було 2022 р. та становили 80 пунктів.

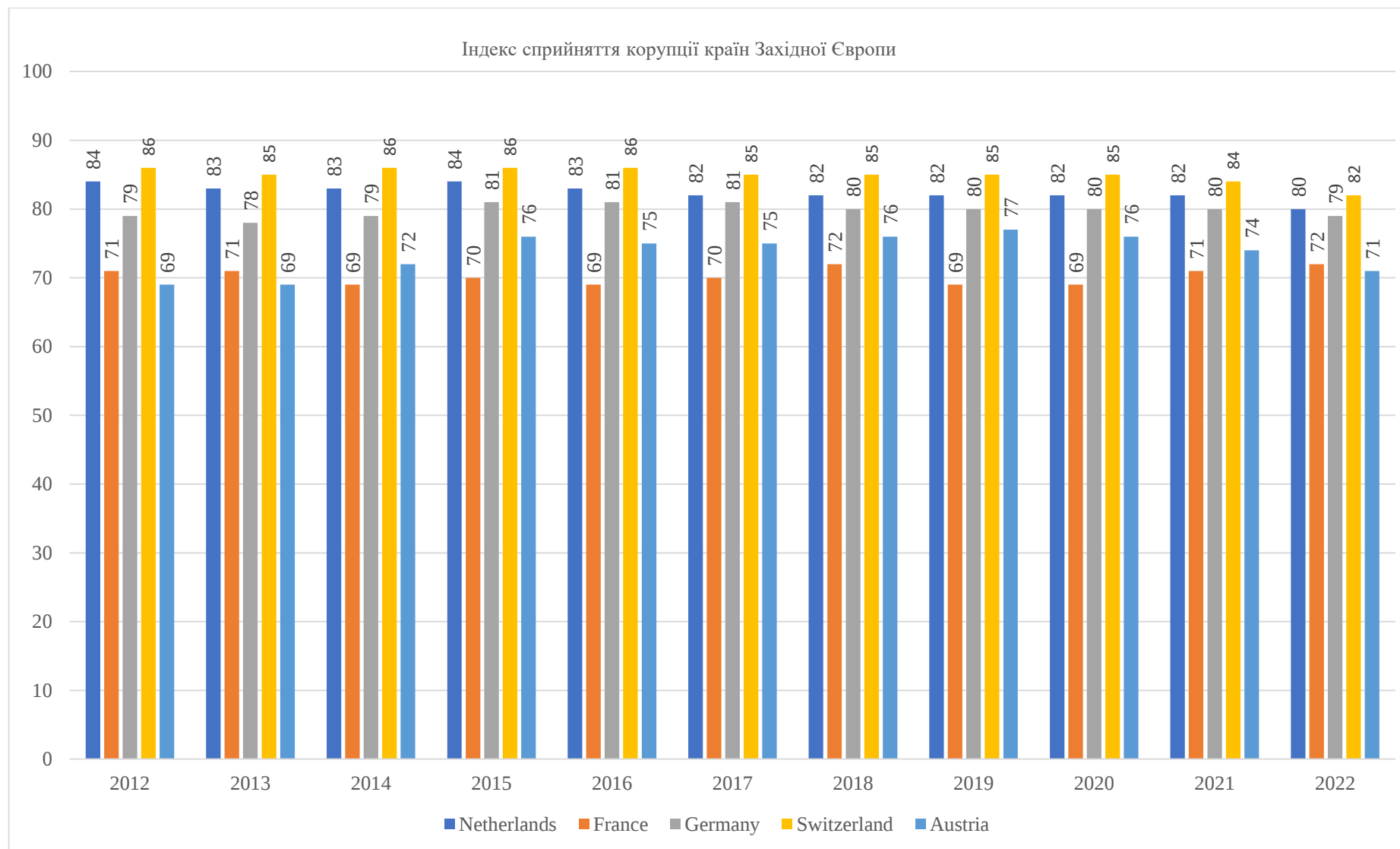
Для Німеччини найнижче значення індексу сприйняття корупції характерне для 2012, 2013 та 2014 рр., що становить 79 пунктів. В подальших роках значення показника збільшилося до 81, а з 2018 по 2022 рр. становило 80 пунктів.

У Франції показник індексу сприйняття корупції коливався в межах 69 пунктів (2014, 2019 та 2020 рр.) до 72 пунктів (2018 та 2022 рр.). Показники Австрії за індексом сприйняття корупції показували позитивну динаміку з 2012 р. по 2020 р. (від 69 пунктів у 2012 та 2012 рр. до 26 пунктів у 2015, 2018 та 2020 рр.).

Джерело: складено автором на основі [3–13]

Рис. 2. Щорічний індекс сприйняття корупції для Європейського Союзу з 2012 по 2022 р.

Джерело: складено автором на основі [3–13]

Рис. 3. Показники індексу сприйняття корупції в країнах Західної Європи (2012–2022 рр.)

На рисунку 4 представлено результати аналізу індексу сприйняття корупції в країнах Північної Європи.

Серед досліджуваних країн Північної Європи найбільше значення показника індексу сприйняття корупції в Великій Британії, яка декілька років не є членом Європейського Союзу, проте цінності підтримує й досі. Показник коливається від 73 до 82 пунктів. Найвище значення спостерігається у 2017 р., а найнижче у 2022 р.

Країнами із низьким рівнем корупції є країни, що були окуповані Радянським Союзом, зокрема: Латвія, Литва та Естонія. Наголосимо, що показник індексу сприйняття корупції в Естонії є найвищим, та є вищим ніж загальний індекс сприйняття корупції Європейського Союзу. Варто зазначити, що в продовж досліджуваного періоду даний показник зростав від 65 пунктів у 2012 р. до 74 у 2022 р. Найбільший показник був у 2020 р. та становив 75 пунктів. Серед країн Балтики, найнижчий рівень індексу сприйняття корупції спостерігається у Латвії, проте за досліджуваний період спостерігається позитивна динаміка до його збільшення від 49 у 2012 р., що характеризувало країну як корумповану, до 59 пунктів у 2022 р. За усі роки показник цього індексу був нижчий ніж в цілому у Європейському Союзі. Литва, протягом досліджуваного періоду характеризувалася як країна з низьким рівнем корупції та показувала в цьому напрямі позитивну динаміку. З 2015 по 2019 р. індекс сприйняття корупції становив 59 пунктів. На одну позицію зріс у 2019 та 2020 рр., та у 2021 та 2022 рр. становив 61 та 62 пункти відповідно.

На рисунках 5 та 6 представлено результати індексу сприйняття корупції країн Східної Європи. Варто наголосити, що окремі країни із переліку не є членами Європейського Союзу, зокрема Молдова та Білорусь, яка вважається країною із авторитарним політичним режимом.

На основі представлених даних можна зробити такі висновки:

- Румунія: за досліджуваний період характеризуються як країна з високим рівнем корупції, адже її показник не піднімався вище 48 пунктів (2016 та 2017 рр.), й відповідно зазначений показник набагато нижче індексу сприйняття корупції Європейського Союзу. Найнижчий рівень сприйняття корупції спостерігався в Румунії у 2013 та 2014 рр. – 43 пункти. Румунія в рейтингу країн Європейського Союзу за індексом сприйняття корупції у 2023 р. знаходить в трійці з найгіршими показниками;

- Чехія: спостерігається позитивна динаміка – від країни з високим рівнем корупції (тобто нижче 50 пунктів) у 2012 (49 пунктів) та 2013 (48 пунктів) до країни, яка посіла 16 місце в рейтингу країн Європейського Союзу за індексом сприйняття корупції у 2023 р. Найбільше значення індексу сприйняття корупції спостерігається у 2018 р. на рівні 59 пунктів;

- Польща: є лідером серед досліджуваних країн та знаходиться в числі країн з низьким рівнем корупції. Проте її показники не перевищують значення індексу сприйняття корупції Європейського Союзу. Позитивна динаміка спостерігалася з 2012 по 2015 рр. (58, 60, 61, 63 відповідно). Спад почався з 2016 по 2022 р. Зокрема, у 2016 р. цей показник дорівнював 62 пунктам, у 2017 та 2018 рр. – 60 пунктам; 2019 р. – 58 пунктів; 2020 та 2021 рр. – 56 пунктів та у 2022 р. – 55 пунктів. Польща посіла 19 місце в рейтингу країн Європейського Союзу за індексом сприйняття корупції у 2023 р.;

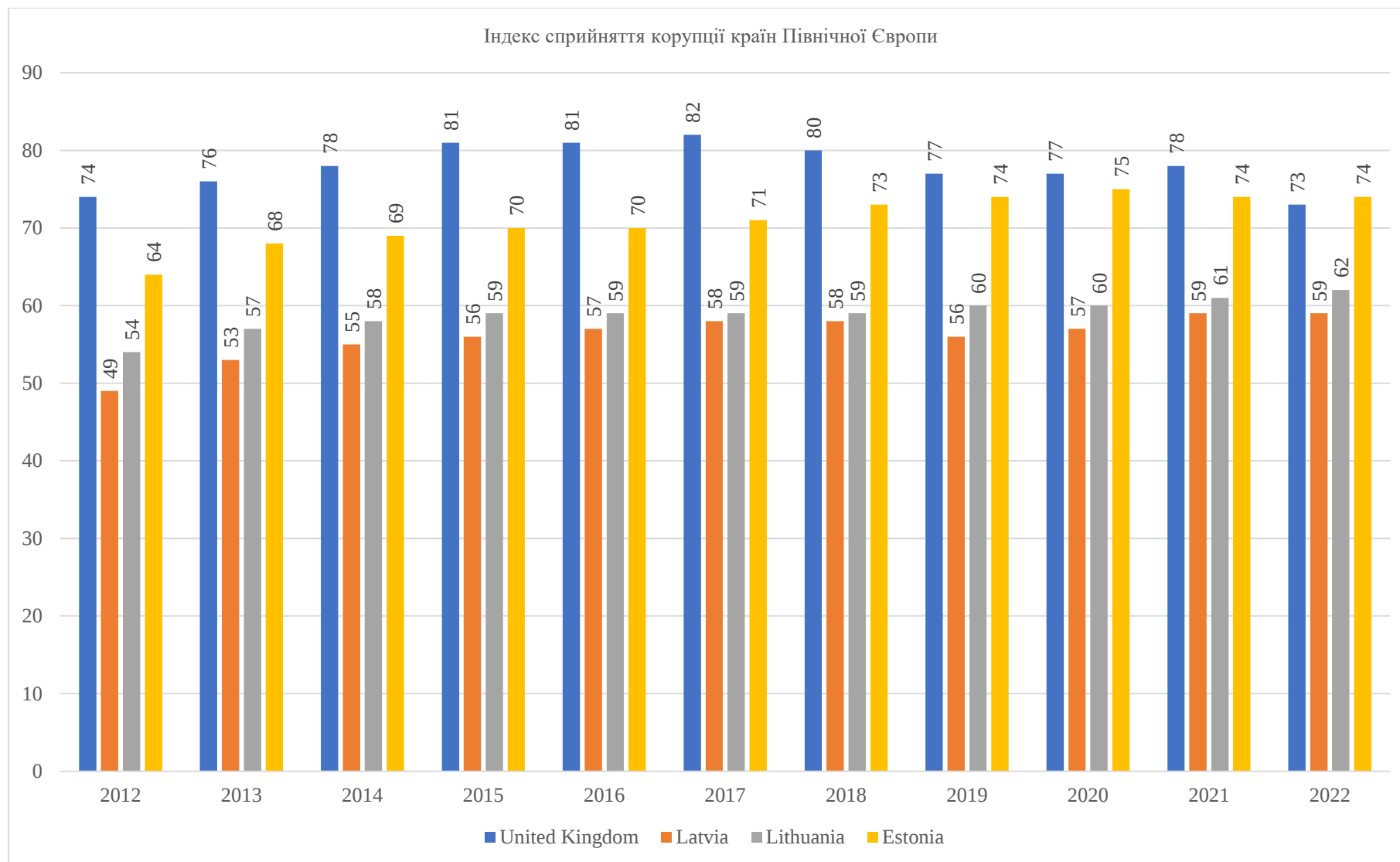
- Словаччина: значений індекс сприйняття корупції коливається від показників, що характеризують країну як країну з високим рівнем корупції до країни з низьким рівнем корупції. Так, у 2012, 2013 та 2020 рр. зазначений індекс був нижче 50 пунктів, зокрема 46, 47, 49 пунктів відповідно. Найбільше значення показника становить 53 пункти у 2022 р.;

- Болгарія: характеризується як країна із високим рівнем сприйняття корупції, що в більшій мірі обумовлено комуністичним минулим та значним впливом російської пропаганди, ідеології та російських грошей. Найнижчий рівень індексу сприйняття корупції, на рівні 41 пункту, характерний для таких років: 2012, 2013, 2015, 2016. Найбільший показник на рівні 44 пунктів був у 2020 р. Зазначимо, що в рейтингу країн Європейського Союзу за індексом сприйняття корупції у 2023 р. займає передостаннє місце, нижчою в рейтингу є лише Угорщина;

- Молдова: досить низький рівень сприйняття корупції в країні, який коливається від 30 у 2016 р. до 39 пунктів у 2022 р. Відповідно країна є країною з високим рівнем корупції, хоча в останні роки показує значні зрушення в цьому напрямі.

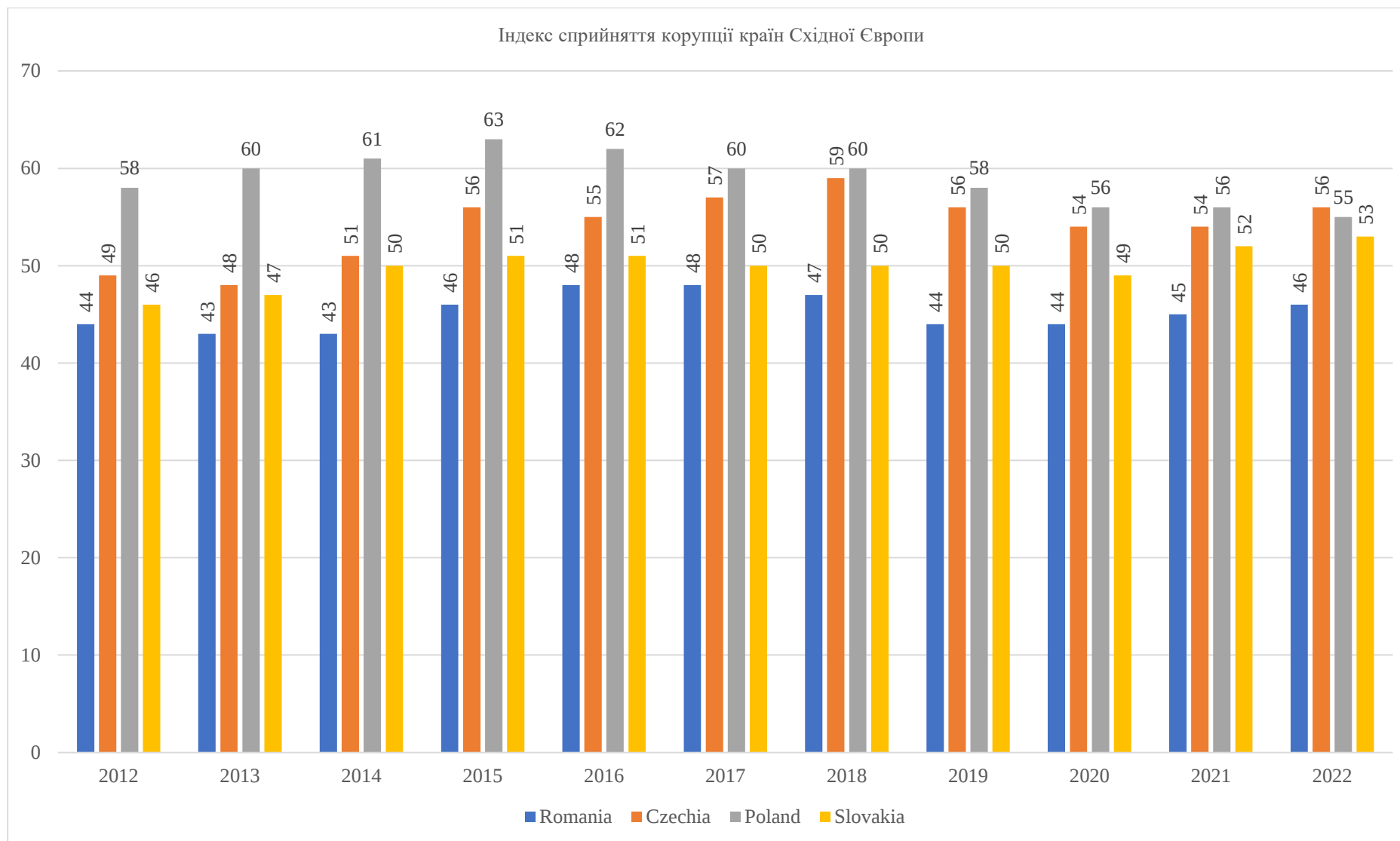
- Угорщина: одна з небагатьох країн Європейського Союзу індекс сприйняття корупції якої показує негативну динаміку, зокрема з 2012 р. цей показник падав з 36 пунктів до 31 пункту у 2017 р. З 2018 р. спостерігається незначене зростання до 39 пунктів у 2022 р. Варто зазначити, що Угорщина займає найнижчу позицію серед країн членів Європейського Союзу та за весь аналізований період показник індексу сприйняття корупції не перевищував 40 пунктів.

- Білорусія: не є членом Європейського Союзу та сьогодні характеризується як країна авторитарним політичним режимом. Мінімальний рівень індексу сприйняття корупції спостерігається у 2013 р. – 29 пунктів, а найвищий у 2020 р. – 47 пунктів.

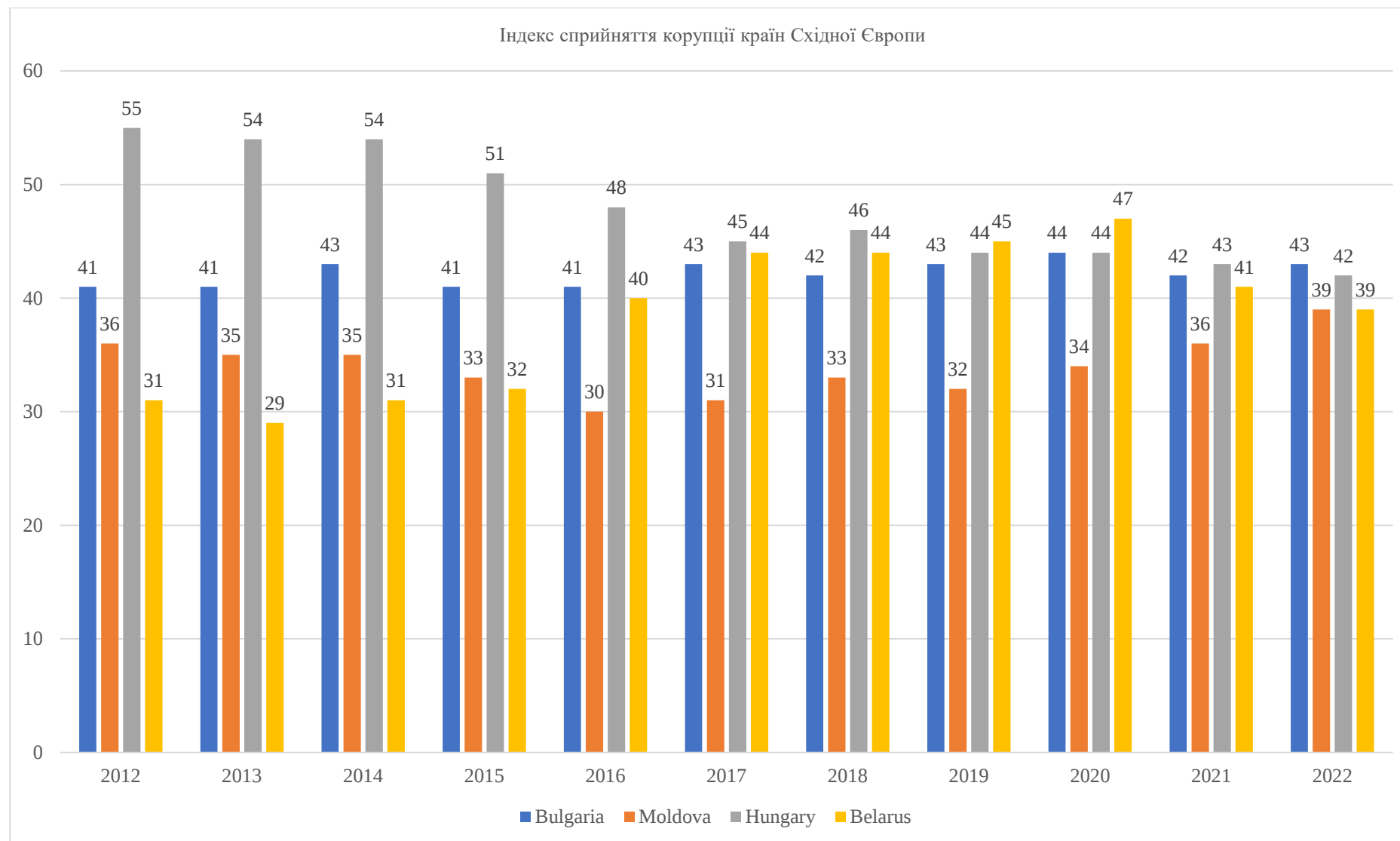
Джерело: складено автором на основі [3–13]

Рис. 4. Показники індексу сприйняття корупції в країнах Північної Європи (2012–2022 рр.)

Джерело: складено автором на основі [3–13]

Рис. 5. Показники індексу сприйняття корупції в країнах Східної Європи (2012–2022 рр.) (частина 1)

Джерело: складено автором на основі [3–13]

Рис. 6. Показники індексу сприйняття корупції в країнах Східної Європи (2012–2022 рр.) (частина 2)

На рисунках 7–8 представлено результати індексу сприйняття корупції в країнах Південної Європи (2012–2022 рр.).

Переставлені країни Південної Європи варто характеризувати в двох напрямках, зокрема країни, що є членами Європейського Союзу (Італія, Греція, Португалія, Іспанія, Хорватія та Словенія) та країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу (Албанія, Чорногорія, Сербія, Боснія та Герцеговина). Аналізуючи показники індексу сприйняття корупції країн-членів Європейського Союзу, варто наголосити, що окремі з них мали показники нижче 50 пунктів й відповідно характеризувалися як країни з високим рівнем корупції. До цих країн варто віднести:

1) Італію (з 2012 по 2016 р. індекс сприйняття корупції не перевищував 47 пунктів, проте з 2017 р. показник почав зростати з 50 у 2017 р. до 56 у 2022 р., позитивна тенденція спостерігалася і у 2023 та 2024 р., що може свідчити про ефективну та результативну антикорупційну політику країни);

2) Греція - є країною з найнижчим показником індексу сприйняття корупції, й відповідно є країною, що характеризується високим рівнем корупції. Показник індексу корупції мав значення більше 50 пунктів лише у 2020 р. (50 пунктів) та у 2022 р. (52 пункти). Проте в цілому за досліджуваний період індекс сприйняття корупції в країні показував позитивну динаміку від 36 у 2012 р. до 52 у 2022 р. Зазначимо також, що у 2023 р. Греція понизила свій індекс та входила до п'ятірки країни з найнижчим показником індексу сприйняття корупції в Європейському Союзі;

3) Португалія є країною-членом Європейського Союзу з найвищим рівнем індексу сприйняття корупції серед країн Південної Європи. Найменший показник досліджуваного індексу спостерігається у 2020 р. – 61 пункт, а найбільший у 2018 р. – 64 пункти. Варто зазначити, що у 2012 та 2018 рр. цей показник дорівнював показнику індексу сприйняття корупції Європейського Союзу;

4) Іспанія в цілому має позитивну динаміку щодо індексу сприйняття корупції – за весь досліджуваний період показники були вище 50 пунктів, що характеризує її як країну з низьким рівнем корупції. Разом з тим, жодного разу індекс сприйняття корупції Іспанії не перевищував індекс Європейського Союзу;

5) Хорватія має індекс сприйняття корупції, що коливається на межі 50 пунктів. Зокрема у 2015 та 2022 рр. зазначений індекс був вище 50 та становив 51 та 50 пунктів відповідно. Найнижчий рівень був у 2012 р. та становив 46 пунктів;

6) Словенія одна з небагатьох країн, що має досить високий рівень індексу сприйняття корупції, що є вищим 50 пунктів, а в окремих періодах навіть вище 60 пунктів. Найнижчий показник був у 2022 р. на рівні 56 пунктів, а найвищий у 2012, 2016 та 2017 рр. на рівні 61 пункту.

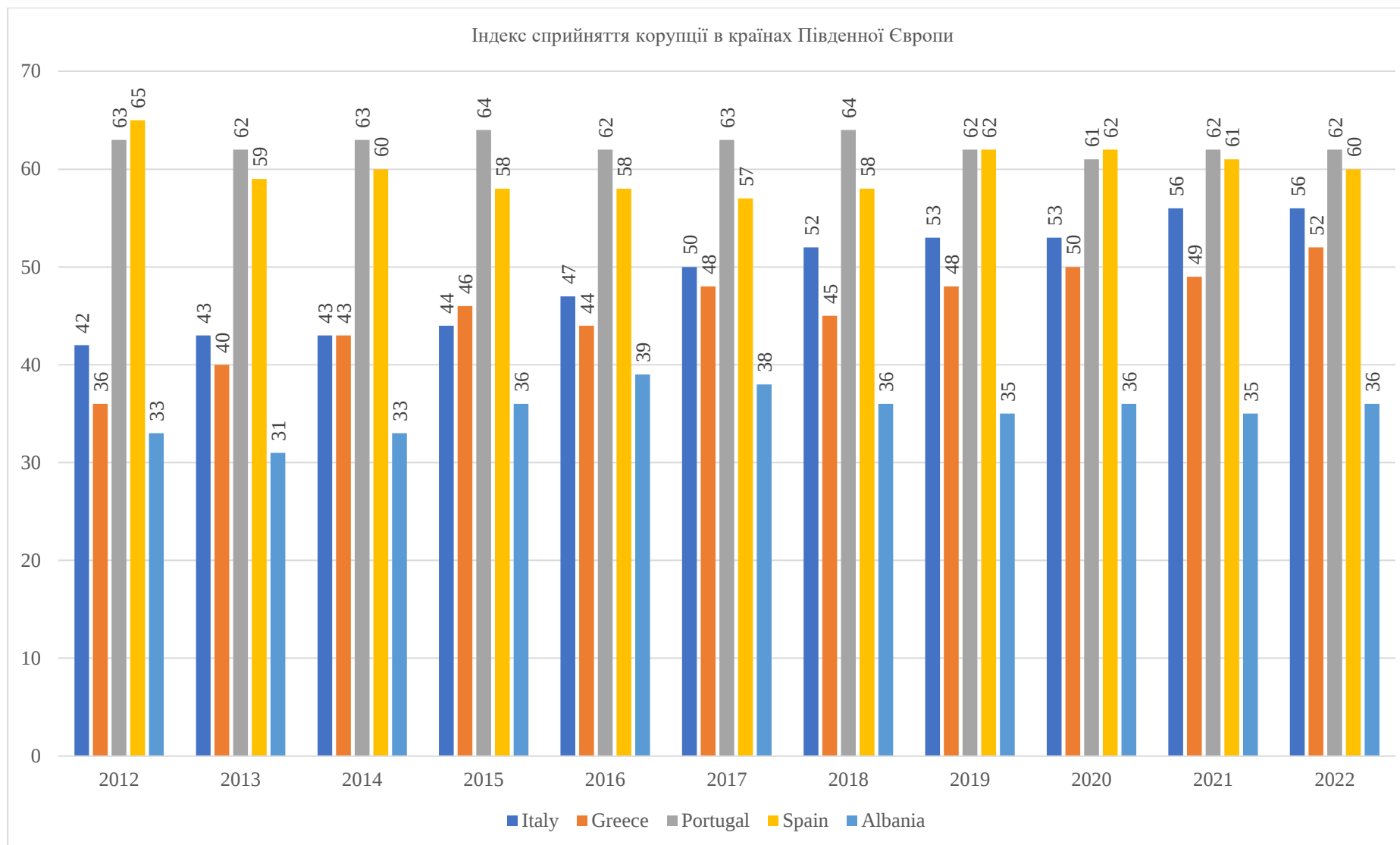
Зазначимо, що досліджувані країни Південної Європи демонструють не досить втішні показники сприйняття корупції, що в цілому нижчі ніж досліджуваний показник в цілому для Європейського Союзу.

Щодо країн кандидатів до вступу до Європейського Союзу маємо таку ситуацію:

- жодна із країн не має індексу сприйняття корупції вище 50 пунктів, а отже характеризуються як країни із високим рівнем корупції, що може стати перешкодою до їх вступу до Європейського Союзу;

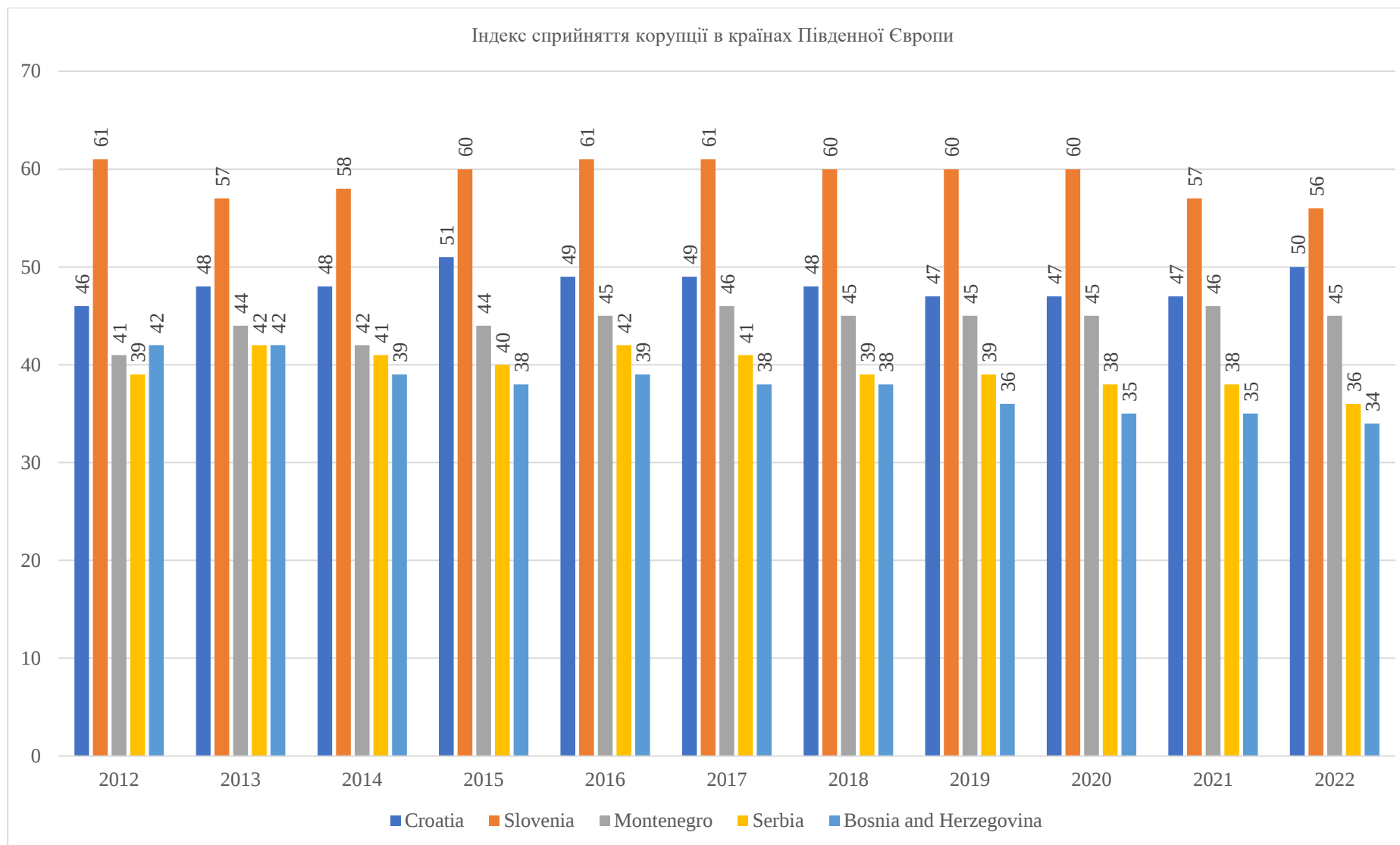
- найнижчі показники на початку досліджуваного періоду характерні для Албанії, проте в подальшому спостерігалася позитивна динаміка, відповідно до якої найвищий показник був у 2016 р. – 39 пунктів, а найнижчий у 2012 р. – 33 пункти;

- найкращі показники у Чорногорії, яка показує позитивні динаміку, зокрема від 42 пунктів у 2012 р. до 45 у 2022 р.

Джерело: складено автором на основі [3–13]

Рис. 7. Показники індексу сприйняття корупції в країнах Південної Європи (2012–2022 рр.) (частина 1)

Джерело: складено автором на основі [3–13]

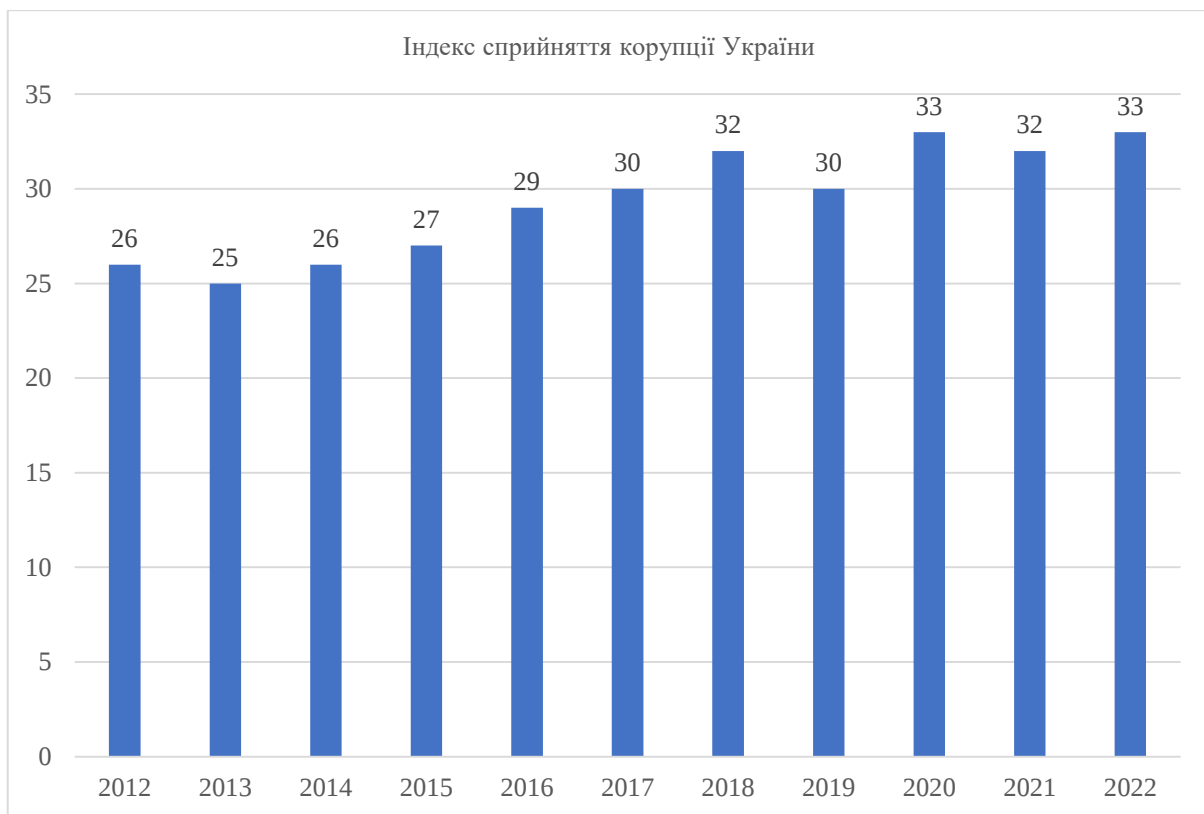
Рис. 8. Показники індексу сприйняття корупції в країнах Південної Європи (2012–2022 рр.) (частина 2)

Щодо індексу сприйняття корупції в Україні маємо не досить приємну ситуацію. Адже цей показник є одним із найнижчих серед усіх країн кандидатів до вступу у Європейський Союз, що представлено на рисунку 9.

З представлених даних можна спостерігати позитивну динаміку, проте показник залишається занадто низьким. На офіційному сайті Transparency International для України надається характеристика індексу у порівнянні із іншими країнами кандидатами членами в Європейський Союз, зокрема:

- 2024 р.: «Як і у випадку щодо України, показники більшості країн-кандидаток в Євросоюз показують тенденції до стагнації в боротьбі з корупцією. Так, за рік не змінилися показники Грузії (53 бали, 53 місце), Чорногорії (46 балів, 65 місце), Туреччини (34 бали, 107 місце). На 1 бал зменшилися показники Сербії (35 балів, 105 місце). По 2 бали втратили Північна Македонія (40 балів, 88 місце) та Боснія і Герцеговина (33 бали, 114 місце). А покращити свої показники вдалося лише двом країнам: на 1 бал виросли позиції Молдови – 43 бали, 76 місце, і аж на 5 балів – показники Албанії (42 бали, 80 місце). Таким чином, лише Молдова і Албанія показали цього року прогрес, причому зростання Албанії – це найкраща динаміка з-поміж усіх країн-кандидаток до ЄС» [17];

- 2023 р.: «Результати інших країн-кандидаток до ЄС такі: Грузія втратила 3 бали (53 бали, 49 місце), Чорногорія додала 1 бал (46 балів, 63 місце), Молдова додала 3 бали (42 бали, 76 місце), Північна Македонія додала 2 бали (42 бали, 76 місце), Албанія додала 1 бал (37 балів, 98 місце), показники Сербії за рік не змінилися (36 балів, 104 місце), Боснія і Герцеговина додала 1 бал (35 балів, 108 місце). Найменше з усіх країн-кандидаток цього року набрала Туреччина – в її доробку стало менше на 2 бали (34 бали, 115 місце), і вона ж стала останньою з-поміж усіх претендентів на своє місце в ЄС» [16].

Джерело: складено автором на основі [16]

Рис. 9. Індекс сприйняття корупції України (2012–2022 рр.)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок зазначеного дослідження наголосимо на таких особливостях: по-перше, індекс сприйняття корупції дозволяє оцінити рівень корупції в країні на основі різноманітних офіційних даних про країну; по-друге, не усі країни члени Європейського Союзу мають значні досягнення та результати в реалізації антикорупційної політики; по-третє, найвищий рівень індексу сприйняття корупції характерний для країн Північної Європи (Велика Британія та Естонія, серед досліджуваних країн) та Західної Європи; по-четверте, країни Східної Європи та окремі країни Південної Європи мають найнижчі показники індексу сприйняття корупції за досліджуваний період, а окремі з них вважаються країнами з високим ризиком корупції, зокрема Хорватія, Словенія, Болгарія, Угорщина, Румунія; по-п'яте, серед країн-кандидатів до вступу в Європейський Союз немає жодної країни з високим рівнем індексу сприйняття корупції. Варто зазначити, що більшість країн,

що характеризуються як країни з високим ризиком корупції є країнами, які були окуповані Радянським Союзом, або входили до країн соціалістичного табору. Окремі із таких країн підтримують тісні зв'язки в російським авторитарним політичним режимом, а їх окремі політичні лідери спонсоруються російським олігархатом. На основі представленого можемо зробити висновок, що державна антикорупційна політика України має базуватися як на загальноєвропейський підходах так і враховувати національні особливості передових країн, які мають значні досягнення в протидії корупції.

Список використаної літератури:

1. Our story / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/our-story>.
2. About us / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/about>.
3. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2012>.
4. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2013>.
5. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2014>.
6. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2015>.
7. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2016>.
8. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2017>.
9. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2018>.
10. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2019>.
11. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2020>.
12. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.
13. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.
14. Corruption Perceptions Index 2012–2024 / Transparency International [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>.
15. Методологія Індексу сприйняття корупції 2024 / Transparency International Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://cpi.ti-ukraine.org/assets/methodology_ukr_2024.pdf.
16. Індекс сприйняття корупції в Україні – 2023 / Transparency International Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cpi.ti-ukraine.org/2023/>.
17. Головна сторінка CPI Ukraine / Transparency International Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
18. Statistics on global corruption, perceptions and trends / Statista [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.statista.com/>.

References:

1. Transparency International, «Our story», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/our-story>
2. Transparency International, «About us», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/about>
3. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2012>
4. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2013>
5. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2014>
6. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2015>
7. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2016>
8. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2017>
9. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2018>
10. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019>
11. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020>

12. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
13. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
14. Transparency International, «Corruption Perceptions Index 2012–2024», [Online], available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
15. Transparency International Ukraine (2024), «Metodolohiia Indeksu spryiniattia koruptsii 2024», [Online], available at: https://cpi.ti-ukraine.org/assets/methodology_ukr_2024.pdf
16. Transparency International Ukraine (2023), «Indeks spryiniattia koruptsii v Ukraini – 2023», [Online], available at: <https://cpi.ti-ukraine.org/2023/>
17. Transparency International Ukraine, «Holovna storinka CPI Ukraine», [Online], available at: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
18. Statista, «Statistics on global corruption, perceptions and trends», [Online], available at: <https://www.statista.com/>

Ткаченко Андрій Валерійович – аспірант Державного університету «Житомирська політехніка». <https://orcid.org/0009-0001-5404-3714>.

Наукові інтереси:

- державна антикорупційна політика;
- інституційні механізми протидії корупції;
- запобігання та протидія корупції;
- євроінтеграція.

Tkachenko A.V.

Perception of Corruption in European Countries as an Indicator of the Effectiveness of Anti-Corruption Policy

In the publication, an analytical assessment of the contemporary manifestations of the societal issue of corruption is conducted, grounded in advanced international methodological frameworks. The article analyzes the Corruption Perceptions Index (CPI) as such an indicator in the countries of the European Union, EU candidate states, and Ukraine for the period from 2012 to 2024. The aim of the study is to assess the effectiveness of anti-corruption policy implementation based on publicly available CPI data published by Transparency International. The author examines the methodological foundations for calculating the index, the data sources used in the process, and identifies the key factors influencing the CPI scores of individual countries. A comparative analysis of EU countries with the highest and lowest CPI scores is carried out, along with a detailed overview of CPI trends. Special attention is given to the relationship between national-level anti-corruption policies and their outcomes as reflected in CPI dynamics. Based on this analysis, conclusions are drawn regarding the current challenges facing Ukraine's anti-corruption policy, and potential directions for its improvement are outlined in the context of European integration.

Keywords: Corruption Perceptions Index; CPI; anti-corruption policy; Transparency International; Ukraine; EU countries; candidate states; European integration; comparative analysis; public governance.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2024.